

Kitap Tanıtımı

Orta Asya'nın İslamlaşma Süreci (Buhara Örneği)

Dr. Hasan Kurt, Fecr Yayınevi, Ankara 1998, 392 s. (ISBN: 975 - 7138 - 42 - 8)

Türk - İslâm Tarihinin tarih boyunca en önemli şehirlerinden birisi şüphesiz ki, Türkistan adı verilen bölgede yer alan ve bugün Özbekistan Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan Buhârâ şehridir. Söz konusu şehir, önemini tarih boyunca devam ettirmiş ve büyük bir ilim, kültür, ticaret merkezi olmuştur. Ancak bu kadar önemli olmasına ve başta İmam Buhari olmak üzere sayısız meşhur alim yetiştirmesine rağmen Buhara'nın İslam öncesi ve İslam sonrasındaki durumu hakkında Türkçemizde yeterince ilmî araştırma yoktur. İşte, Dr. Hasan Kurt'un Buhara'yı temel alan araştırması bu sahadaki ilk eserlerden biridir.

Dr. Hasan Kurt'un bu kitabı Buhârâ bölgesinin ilk İslamlaşma dönemindeki durumunu bütün yönleriyle gözler önüne seriyor. Kitap, bir Giriş, altı bölüm ve Sonuç'tan oluşuyor. Giriş'te, araştırmanın metodu ve kaynakları üzerinde duran sayın Kurt, Buhârâ tarihi ile ilgili araştırmalardan ve genel olarak o bölgenin siyasi, coğrafi durumundan

bahsediyor. Birinci bölümde Buhârâ'nın kuruluşu, şehre verilen isimler, şehrin fiziki yapısı, mevcut yerleşim birimleri, sanat ve mimari özellikleri oldukça detaylı bir şekilde veriliyor. İkinci bölümde; Buhârâ'nın sosyal ve idari durumu ele alınıyor. Burada; Buhârâ'nın sosyal ve idari durumu ele alınıyor ve Buhârâ'nın ilk sakinlerinin Türkler olduğu tarihi kaynaklarla ortaya konuluyor. Miladi ilk asırlarda Farsların, ilk İslamlaşma döneminden sonra da Arapların bölgeye yerleştiğinden bahsediliyor. Yine bu bölümde İslam öncesi ve sonrasında Buhârâ'daki idarî kurumlar etraflıca anlatılıyor. Üçüncü bölümde; Buhârâ'nın ekonomik ve mali yapısından söz ediliyor. Burada Buhârâ'nın eskiden beri bir ticaret merkezi olduğu M. I ve II. asırlardan itibaren paranın kullanıldığı belirtiliyor. Özellikle dokumacılık ve el sanatlarında kendisini dünyaya duyuran Buhârâ'nın bu yönüyle de İslam dünyasında meşhur olduğu zikrediliyor. Dördüncü bölümde; Buhârâ'nın siyasi ve askeri durumu inceleniyor. Buhârâ'ya müslüman ordularınca yapılan ilk akınlar, Kuteybe b. Müslim'in Buhârâ'yı fethi (h. 89/m.708) bölgedeki karışıklıklar, isyanlar anlatılıyor. Burada önemli bir husus ise ilk İslamlaşma döneminde müslüman Araplar genel düşüncenin aksine, ganimeti hedef alıp, halkı bir gelir kaynağı olarak görmüşler, bu yüzden de yerli halka karşı bir takım olumsuz uygulamalarda bulunmuşlardır. Ancak, Kuteybe b. Müslim döneminin bundan istisna edildiğini görüyoruz.

Beşinci bölümde, Buhârâ'nın dini yapısı üzerinde duruluyor. Bölgede İslam öncesinde mevcut olan dinlerden bahseden yazar, Buhârâlıların İslamla tanışmalarını, cami ve mescidlerin açılmasını, Buhârâ'nın bir İslam merkezi haline gelmesini, özellikle Emevi halifesi Ömer b. Abdülaziz döneminden sonra İslamlaşma ivmesinin artmasını bu bölümde inceliyor. Özellikle vurgulanması gereken nokta Emeviler döneminde İslamlaşmanın zorla olmadığı, belgeleriyle ortaya konmasıdır. Hatta Emevilerin ekonomik endişelerden dolayı İslamlaşmayı engelleme girişimlerine rağmen halkın akın akın müslüman olduğu çok açık bir biçimde vurgulanmaktadır. Çünkü, dördüncü bölümde belirtildiği gibi, halkı bir gelir kaynağı ve ganimet elde edecek bir topluluk olarak gören çoğu Emevi idarecisinin zaten halkın müslüman olup olmaması diye bir derdi yoktu.

Altıncı bölümde ise, Buhârâ'daki ilmi ve kültürel durumunu ele alıyor. Sayın Kurt, Buhârâ'da konuşulan dillerden eğitim ve öğretim hayatından ve bölgede yetişmiş belli başlı alimlerden bir şekilde bahsediyor.

İlk İslamlaşma dönemindeki Buhârâ'yı birçok yönüyle ortaya koymaya çalışan sayın Dr. Hasan Kurt'u tebrik ediyor ve Türkiye'de Türkistan tarihi ile ilgili bu tür incelemelerin artmasını sabırsızlıkla bekliyoruz.

*İbrahim Maraş**

* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi